

Парубійко, що забув

Генрі Лоусон

Переклад: Ірина Стешенко

— От утямки не візьму! — мовив Том Маршал, отой, що йому прізвисько Оракул прикладено. — Чував я про такі оказії ще й до того: вони трапляються не часто, а проте чував я про такі оказії ще й до того... — і він зморщив ліву щоку, а тим часом замислено шкрябав своє величезне праве вухо широким лезом скла даного ножа.

Вони сиділи попід західною стінкою шопи, всолоджучися вітерцем, що повіяв, як сонце вже було на вечірньому прюзі, й попихкували люльками, та про сее і про тее гомоніли.

Ота "оказія", що саме про неї мовилася мова, — то був вельми жалюгідний, занехаяний витвір людської породи з клану тих, що мандрують, тягаючи усе майно своє у клумаках за плечима; а межовик, що саме проїздив верхи тим шляхом, здибав його коло сумежної рівнини та й провадив на станцію.

То був коротенький худорлявий парубійко, хворобливо безбарвний, з надто великою, подібною до немовлячої, головою, блудними водявими очима, довгими тоненькими волохатими руками, що, як торкнешся до них, немов мокрого морського баговиння торкаєшся, а поводився той парубійко якось дивно — ніби чогось усіх перепрошував, та карка свого вигинав, та в очі світив кожному. Він заявив, що забувся, хто він є, забув чистісінько все щодо своєї особи.

Оракула глибоко зацікавила ця поява, — його-бо й справді захоплювало все, що б там не було, аби воно мало "будь-який інтерес". Оракул був кремезний, простодушний стригаль, що мав більше доброго серця, ніж олії в голові, більше життєвого досвіду, ніж доброго розуму, і більше цікавості, ніж будь-чого іншого взагалі. Дивна річ, — і як то не обернув він собі на пожиток цієї останньої своєї якості і не навчився, бодай хоч манівцями, грати на ній у свою сопілку!.. Серце йому раз у раз ущерть наповнялося якогось шанобливого жалю до кожного, кому поталанило чи не поталанило "в халепу вскочити"; отож серед товаришів його були, приміром, один глухий, один сліпий, поет та такий собі чоловічок, що йому, як то кажуть, геть-чисто "памороки забило". Том здибав ті особи тоді, як вони вже з останньої сили вибилися й спускалися на дно; за своєю звичкою, він заприятелював з ними, зумів їм у пригоді стати та вивчав їх із величезною цікавістю — особливо поета; а їм усім припав Том до серця, й вони були щиро завдячені йому за допомогу — за винятком одного, саме того, що йому "памороки забило", котрий вирішив, що Том вганяє за своєю особистою зисковною метою, — тобто йому відомо, що Том прагне вирізати в нього (запамороченого!) печінку, аби у річці Дарлінг на неї тріску надити, — а через те й покинув із Томом товаришувати.

Отож для Оракула було тее цілком природно — взяти цю нову "появу" під свою опіку. Він використав свій вплив на хазяїна, щоб тую Загадку при роботі примістити, та все вивчав його гулящого часу й усіма можливими засобами намагався розбуркати

його бідолашну приспану пам'ять, яка — що б тому парубійкові не казали, що б йому не робили — аж ніяк не могла допомогти йому пригадати собі, що ж воно, власне, відбулося перед отим днем, коли він "немов прокинувся" на рівнині та знайшов свого клумака обіч себе. Клумака оглянули якнайретельніше, — мо', знайдуть провідну нитку й усе з'ясується, але — даремна праця — не з'ясувалося нічого.

Хлоп'ята поставилися до всього того спершу скептично і радо використали б нагоду із Загадки сміх собі зробити; але Том утрутився в ту справу і натякнув, що коли хлопці виявлять себе як падлюки й зачнуть свої мерзенні "фіглі стругати" та сердешного хлопчину, що "в халепу вскочив" на глузи брати, то він, Том, буде змушений "показати їм, де раки зимують". Більшість хлопців бачили, як Том "показує", й скидалося на те, що жадний з них не прагне взяти в тих "показах" будь-яку участь. Вони воліли бути серед глядачів.

— Еге ж, — мовив, міркуючи, Оракул, — справді цікава okazія, і я певний, — от їй-право! — що дехто з поважних лікарів, хоч би й Морел Макензі, приміром, радо віддав би тисячу, мо', й дві, аби залучити до себе таку появу.

— Гаразд! — згукнув Мітчел, найбільший витівник та заводіяка на цілу шопу. — Беру половину!.. Стривайте, — а кете лишень сформуємо синдикат та й пустимо Загадку в обіг.

Дехто з паруб'ят розлігся сміхом, але Том своїм звичаєм не збагнув цього жарту, як і кожного жарту взагалі.

— А найгірш це те, — зняв слово до товариства Загадка властивим йому нюнявим голосом, а сам зирк та зирк зукоса на Тома, та ще й так несміливо... — Найгірш це те, а раптом я лорд насправді чи, може, герцог і нічогісінько об тім не знаю. А раптом я — багатир на всю губу, ще й маю купу грошей... А раптом я — лорд.

Хлопці загагакали.

— Ну, й чого ви ото регочетесь, з чого? — запитався Мітчел. — Я не бачу в тому нічого безглузлого; він може бути й лорд, — такий-бо має вигляд. Я сам аж двох бачив.

— Еге ж, — сказав Том, ігноруючи Мітчела, — то вже таке діло, хто й зна! Бач, а раптом виявиться, що ти — Джек Патрач насправді? Ліпше спусти тее з думки, приятелю; хто старе споминає, той щастя не має. Почни все спочатку.

— Але ж я навіть не знаю свого прізвища. Не відаю, чи жонатий я чоловік, а чи парубок, — запхивкав безпритульний бідаха. — А може ж, я маю добрячу жінку і дітки маю...

— Найліпше забути об тім, приятелю, — мовив Мітчел, — а щодо прізвища, то це суцця дурниця. Я й свого власного прізвища не знаю, а я мав їх аж вісім. Сила-силенна прехороших прізвищ мотляються по світі. Знавав я одного чоловічка на ім'я Джім Сміт, — то він помер. Візьми собі його прізвище, воно саме тобі до шмиги, і той уже ніяк не втне прийти до тебе, аби повернути його собі назад; а якщо й прийде по нього, ти можеш сказати, що ти з отим прізвищем і народився.

Відтак і нарекли його Смітом, і незабаром зачали дивитися на нього, як на плохенького, ума тронутого хлопця та не зважали більше на його дивацтва.

Величезну цікавість накликала їм усім ота несподівана поява; і навіть Мітчел утрутився був до тієї справи та вжив усіляких заходів, аби допомогти Загадці в його кволих, безпорадних та жалюгідних спробах — пригадати, хто ж він, зрештою, такий. Коли це раптом, саме на той час, з'явилося повідомлення про подібний випадок у місцевих часописах, і справа набула такого широкого розголосу, що Оракулові довелося шукати якої ради в запасах своєї власної мудрості.

— Я б ото меншенько про теє думав, на твоєму місці бувши, — сказав він Мітчелові. — Сотні розумних людей подуріли через оту тічборнську оказію, — а вона ж їх зовсім не обходить, — і то тільки через теє, що надто багато про неї думали; а ти вже й так, мов з-за угла мішком прибитий, Джеку. Годі вже думати, досить! Звірся на мене, і я безпремінно довідаюся, що він за один, отой Сміт, ось тільки-но скінчимо стригти вівці.

Тим часом Сміт їв, робив, та спав, та позичав у хлопців тютюн і забував його повертати, на що було звернено належну увагу. Він охоче розповідав про свою оказію, коли його за неї питалося, проте якщо він до кого звертався, то мав завше вигляд соромливого, але доброчесного юнака, що цілком усвідомлює, якою величезною мірою тяжіє неморальність над цим грішним світом, і, видима річ, страхається, а втім, прохав би вас зробити велику ласку сумирному трудівникові, що працює в саді-винограді, та прийняти від нього повчальну брошуру й передати її по тому своїм друзям, якнайуважніше її прочитавши.

Якось-то рано-ранесенько, однієї суботи, тижнів за два до закінчення стрижки, Оракул вийшов пізно на роботу і, як бачиться, був якимось клопотом прибитий. Сміт десь ізник, отже — до роботи й не поткнувся, і за нього робив усе інший поденник, з чого вельми невдоволені були всі безпосередньо зацікавлені особи.

— Чи ти бачив де Сміта? — запитався Мітчел в Оракула. — Скидається на те, що він забувся прокинутись нині.

Том немов отетерів і був сам не свій.

— Він забув ізнову, — мовив він повільно та з притиском.

— Забув? Про віщо? Ми знаємо, — щоб його по нетрях та по болотах понесло! — що він забувся на роботу вийти.

— *Він забув ізнову*, — промовив Том удруге. — Він прокинувся нині й зажадав довідатися, хто він і де він.

Коментарі...

— Та ну його до дідька. Оракуле! На біса він тобі здався? — додав відразу ж Мітчел. — Якщо він не може з'ясувати, хто він і де він, хазяїн дуже швидко з'ясує це за нього.

— Ні, — відповів Том, — коли я за щось беруся, то вже не пускаю того до кінця.

Таку ж самісіньку вдачу мав і хазяїн, хоч діяв він у іншому напрямкові. Він подався до барака і викликав Сміта.

— Чом ти не на роботі?

— Хто я, сер? Де я? — зарюмсав Сміт. — Чи не будете ви такі ласкаві сказати мені, хто я і де я?

Хазяїн віддихався добре й подивився сторопіло на Загадку, а тоді вибухнув:

— Слухай-но, ти, чупераadlo! — загорлав він. — Я не знаю, хто ти такий, — стонадцять чортів тобі в пельку! Я знаю тільки одне, що ти з пантелику збився — ото так! Та начхав я на тебе! Але я зараз покажу тобі, де саме ти є! Можеш зайти до крамниці й одержати свого чека, та не барись мені, бодай ти запався! А тоді забирайся звідси, доки цілий, та не забудь із собою свого розкішного клумака прихопити!

Цю okazію обговорювалося при обіді. Оракул присягався в тому, що то є нечувано жорстоко, що то є підло такечки з бідним "покривдженим парубійком" поводитись, і лаяв хазяїна на всі заставки. Томові прибічники лаялися також, з прихильності до нього, звісно, і справа мало не повернула на лихе, аж раптом озвався Мітчел, та таким ото поважним, значливим голосом, що тон його приглушив брязкотіння ножів та цинових тарілок.

— Цікавий я знати, — прогучав його голос, — цікавий я знати, чи забув Сміт за свого чека?

Встановили, що Сміт не забув.

А тоді приступилися до їжі та й стали думати-гадати — розумом розкидати.

Минуло кілька хвилин, і Мітчелів голос пролунав знову, до Оракула вдаючися. Мітчел сказав:

— Ти ховаєш які коштовні речі в себе на тапчані, Оракуле?

Том пильно глянув на Мітчела.

— То що?

— О, нічогісінько... просто я був подумав, що не завадило б тобі добренько свого тапчана обдивитися та допевнитись, чи Сміт таки забув.

Хлопці так зацікавилися, що аж-аж-аж! Вони втупили погляди в Тома, а той зиркав допитливим оком то на одного з них, то на іншого; а тоді відсунув свою тарілку і помалу витяг свої довгі ноги, що ледве між ослоном та столом утулялися. Він заліз до свого тапчана і ретельно переглянув з початку й до краю все, що вміщав у собі його клумака.

Сміт не забув.

Коли Оракулове обличчя показалося хлопцям ізнову, воно мало дивний-предивний вираз, в якому, коли пильно до нього придивитися, було більше люті, ніж гризоти, та це ще не все. То був такий вираз, що його може мати людина, коли їй роблять тяжку болючу операцію без хлороформу, а проте людина ця взяла намір стерпіти той лютий біль мовчки, не зойкнувши й разу. Том не лаявся, і з цієї ознаки всі збагнули, який він розлютований.

Товариство, що зібралося в шопі, — то були все люди грубі, простацькі, поводитися вільно й по міцненьке слово до кишені не ходили, але коли б вони всі гуртом заходилися лаятися хором під орудою Одноокого Богена, то й тоді не змогли б дорівнятися Томовим почуттям і віддати їм належне — і вони це добре розуміли.

Оракул зняв свою гнзdechку з кілка і рушив до дверей, — шанобливе й співчутливе мовчання поняло всіх присутніх... На якусь мить тишу порушив Мітчелів голос, котрий запитав мало не побожним шепотом:

— Ідеш по свого коня, Томе?

Оракул скивнув головою й подався з шопи; він і пари з уст не пустив — так замислився, що де вже там до слів...

Збігло п'ять хвилин, і Мітчелів голос пролунав ізнову, але цього разу брязкотіння цинового посуду його не глушило. Мітчел промовив дуже значливо:

— Між іншим, не завадило б, хлопці, аби ви поцікавилися, що там у вас на ваших тапчанах із вашими манатками коїться, — адже ж спите ви рядком! Скоттів тапчан стоїть із Томовим поруч.

Скотті прожогом схопився з свого місця, немов йому в ногу гадюка вп'ялася, зсунув дошку в столі, вискакуючи, та повивертав юшку з трьох тарілок додолу. Він кинувся до свого тапчана, мов людина, що, коли тоне, з останньої сили за дошку хапається, і стягнув з тапчана свою ковдру.

Знову ж таки — Сміт не забув.

Ну, а по тому вже почався загальний огляд, і, як виявилось, — майже на сто відсотків, — Сміт пам'ятав.

І тут лайка полилася, як з-під ринви.

Оракул наздогнав Сміта того ж таки вечора, застукавши його в найближчій корчмі, і переконався, що той забув ізнову, забув іще всякого багато і забуває й далі чисто все на світі під впливом рому та лестивої цікавості, яку виказував щодо його оказії п'яний бакалавр мистецтв, що саме тамечки із скляним богом цілувався. Том увійшов нишком крізь затильні двері і покивав пучкою корчмареві.

Вони відійшли вбік і який час шпарко шепталися поміж себе.

А тоді потайки огляділи уздовж і вшир Смітового клумака, який містив у собі переважно все найкоштовніше, що його мав Том та що товариші його мали.

А тоді Оракул розворушив Смітові спогади та й подався геть.

Сміт з'явився знову тижнів за два. Він був дещо надвереджений фізично, але пам'ять його була вже цілком здорова.